

รูปแบบการนำเสนอวิธีการสร้างคำทหิทธิ

จากการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องทหิทธิในคัมภีร์บาลีไวยากรณทั้ง 3 คัมภีร์ พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีความแตกต่างในเรื่อง เนื้อหาและวิธีการสร้างคำ แต่มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด ในเรื่องรูปแบบการนำเสนอ แต่ละคัมภีร์มีรูปแบบเป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง เพื่อความสะดวกต่อการทำความเข้าใจ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงรูปแบบการนำเสนอโดยเริ่มจากระดับโครงสร้างใหญ่ไปสู่ โครงสร้างย่อย คือจากระดับทหิทธิกัณฑ์ ระดับทหิทธิ ระดับสูตรของทหิทธิ ระดับโครงสร้างภายในสูตร และหัวข้อสุดท้ายคือ จุดเน้นพร้อมทั้งข้อดีและข้อเสียในการนำเสนอ

1. ทหิทธิกัณฑ์

ในระดับทหิทธิกัณฑ์จะกล่าวเพียง 2 ตอนคือ ตอนที่หนึ่งของกัณฑ์และตอนท้ายของกัณฑ์

1.1 ตอนที่หนึ่ง

ในตอนที่หนึ่งเป็นตอนก่อนจะเข้าเนื้อหาของทหิทธิในคัมภีร์รูปสัทธิตี มีการบอกชื่อ กัณฑ์แล้วกล่าวอารัมภบทนำเรื่อง เป็นการแนะนำให้รู้จักลักษณะของคำทหิทธิแก่โดยย่อ พร้อมกันนี้ยังมีการวิเคราะห์ความหมายของทหิทธิด้วย

ในคัมภีร์กัจจายณะ ไม่มีการบอกชื่อกัณฑ์และไม่มีการอารัมภบทนำเรื่อง ส่วนในคัมภีร์นยาสะ ตอนเข้าเนื้อหาของทหิทธิ มีการกล่าวมัตถการพระพุทธเจ้า แล้วบอกเล่าคัมภีร์ ชื่อกัณฑ์และเล่ากับหัวข้อย่อๆ ต่อไปนี้คือข้อความก่อนเข้าเนื้อหาของทหิทธิในคัมภีร์รูปสัทธิตีและคัมภีร์นยาสะ

คัมภีร์ รูปสัทธิตี

รูปสัทธิตี คหุทธิกถุโตะ

อด นามโท เอว วิภุญญา

อปจฺจาหิอทุกฺวิเสเส คหุทธิกุปฺปคฺคฺคิ

นามโท ปรี คหุทธิทฺวิธานมฺปหิสฺสเท

ทศุต ทศมา ทิวธิงอุทโท ปรี พุทฺธา นิคธนิทาติ ทหุธิคา.
 ณาทีนบุปฺจุยานเมทมิชิวจันิ เคธึ วา นามิกานันิ นิกา อุปการา
 ทหุธิคาติ อบุวาทอุทฺตา ปฺรสมญฺญาวเสนาปิ ณาทีนบุปฺจุยา ทหุธิคา นาม¹

ทหุธิกกันเฑาในรูปนิหิ

บิคันิการ เเก็กชันของทหุธิก ยอมนมีหล้งนามทีหล้งทายคัว
 วิภคฺติ ใฮในความหลากหลายแห่งอรฺรต มี อปฺรุจ เป็นกัน
 กังนันิ ซาฟเจา(พระพุทฺธิปิยเดระ)จะแสดงวิธีการของทหุธิกหล้งนาม

ในข้อความข้างกั้นนั พึงทราบอธิบายกัณนี้ ปัจจยมีประโยชนลงหล้งถึงคัทั้ง 3 นั้น
 กังนันิจึงชือว่า ทหุธิก คัว่า ทหุธิกนัเป็นชือของ ๗ ปัจจยเป็นกัน อิกประการหนึ่ง ปัจจยมีประโยชน
 ค็อมีอุปการะคอก้านามเหล่านั จึงชือว่า ทหุธิก เพราะฉะนั ๗ ปัจจยเป็นกันนัเอง ชือ ทหุธิก
 ความชือที่เรียกกันใคัมภีรอนชึงมีเนอความตรงกัน

คัมภีรณยาสะ

นโม ทสฺส ภควโท อรฺทโท สมนฺมาสมฺพุทฺทชฺช

5-ทหุธิก-อฏฺฐมปฺริเจท²

ชอนอนนอมเฑาพระพุทฺธิพระภากเจา อรฺทนคัมภีรณยาสะเจา พระองคันั้น
 ปฺริเจทที 8 ทหุธิกคัปปี 5

มีชือท้านาสังเกทใเรอชือหัวชอยอยของคัมภีรณยาสะ ค็อ ในสารบัญเเรียกว่า "กัณ"
 ส่วนใเนอเรอเเรียกว่า "ปฺริเจท"

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 203.

² วิสุทธิปิฎก, ฎยาสปกรณ, หน้า 317.

1.2 ทอนท้ายกัมภ์

ในทอนท้ายของกัทธิกกัมภ์ในคัมภีร์รูปสัทธรรมการสรูปประเภทของกัทธิก นอกชื่อกัมภ์และลำคัมภ์ให้ทราบอีกครั้งหนึ่ง

ส่วนในคัมภีร์กัจจายณะและคัมภีร์นยาสะ นอกแต่ชื่อกัมภ์และลำคัมภ์ช่วยย่อย ไม่มีการสรูปกัทธิก

ต่อไปนี้คือข้อความทอนท้ายของกัทธิกกัมภ์ในคัมภีร์บาลี ไวยากรณ์ทั้ง 3 คัมภีร์

คัมภีร์รูปสัทธรรม

สามัญญุกุติ ภาวุกุตา-... ทุขบโศ ทุหุชิตุชิตา
ทกุราหิ จกุชาปจจา- เนกตุลลสุตฺตฺติ สงฺขยาโศ.

อิติ รูปสัทธรรมิยํ ทุหุชิตกณฺโฑ

ปญฺจโม³

กัทธิกมี 3 ประเภทคือ สามัญญุกุติกัทธิก

ภาวกัทธิก และอหฺยยกัทธิก ใน 3 ประเภทนั้น

ประเภทแรกมี 4 ชนิดคือ อปฺัจจกัทธิก อเนกักตฺกัทธิก

อิสฺสํกตฺกัทธิก และ สงฺขยาตฺกัทธิก

กัทธิกกัมภ์ในรูปสัทธรรมิโดยประการฉะนี้

กัมภ์ที่ 5 (จบ)

คัมภีร์กัจจายณะ

อิติ นามกนฺุเป ทุหุชิตกนฺุโป อญฺุโร กณฺุโฑ

ทุหุชิตกนฺุโป นิฏฺุโรโต⁴

³ พุทฺธปฺปิยเดระ, รูปสัทธรรมิปกรณ์, หน้า 239.

⁴ กัจจายณมหาเดระ, กัจจายณเวทยากรณ, หน้า 88.

กัมภีร์ ๘ อันเป็นกัมภีร์ที่กัมป์ใน นามกัมป์มี

โดยประการดังนี้

กัมภีร์ที่กัมป์จบแล้ว

กัมภีร์นยาสะ

สมกฺโต มุขมกฺกทิมินิ นามกัมป์เป กฺทฺธิกกัมป์ไป

อฏฺฐโม ปริจฺเจโท⁵

ปริจเจท ๘ อันเป็นกัมภีร์ที่กัมป์ ใน มุขมกฺกทิมินิ

จบบริบูรณ์

2. กัมภีร์

ในกัมภีร์รูปสัทธิตี มีการตั้งชื่อกัมภีร์ เป็นความพยายามที่จะนำเสนอเรื่องกัมภีร์ให้ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน การตั้งชื่อกัมภีร์ที่ทานทั้งตามกลุ่มเนื้อหาที่ลงปัจจัยแทน เช่น ปัจจัยใดก็ตามที่ลงแทน อปฺจฺจ สัทฺท จะตั้งชื่อว่า อปฺจฺจกัมภีร์ ปัจจัยที่ลงแทนศัพท์ต่าง ๆ ตั้งชื่อว่า อเนกัตถกัมภีร์ และปัจจัยที่ลงแทน ภาว สัทฺท ตั้งชื่อว่า ภาวกัมภีร์ เป็นต้น

ในกัมภีร์รูปสัทธิตี นอกจากจะระบุชื่อกัมภีร์ไว้ในตอนท้ายของกัมภีร์กัมป์ก็กล่าวแล้ว ในตอนจบกัมภีร์หนึ่ง ๆ ยังมีการระบุชื่อ กัมภีร์กำกับไว้อีกด้วย เช่น เมื่อจบอปฺจฺจกัมภีร์ จะมีคำว่า อปฺจฺจกัมภีร์ เมื่อจบอเนกัตถกัมภีร์ จะมีคำว่า สํสฺฐฺธาเทอเนกัตถกัมภีร์ และเมื่อจบภาวกัมภีร์ จะมีคำว่า ภาวกัมภีร์ เป็นต้น

กัมภีร์กิจจาณะ และกัมภีร์นยาสะไม่ได้ระบุชื่อกัมภีร์ไว้ แต่มีการจัดเนื้อหาของกัมภีร์ไว้เป็นหมวดหมู่ เหมือนกับที่ปรากฏในกัมภีร์รูปสัทธิตี วิธีการดังกล่าวนี้ได้กลายเป็นแนวทางในการตั้งชื่อกัมภีร์ของกัมภีร์รูปสัทธิตีในเวลาต่อมา.

⁵ วชิรพุทธินิเดระ, นยาสะปกรณ์, หน้า 346.

* เป็นชื่อเต็มของอเนกัตถกัมภีร์.

3. สูตรของกัทติก

3.1 ชนิดของสูตร

คัมภีร์บาลีไวยากรณ์มีสูตรโดยทั่วไปใช้สูตรอธิบายลักษณะทางไวยากรณ์
4 ชนิดคือ สัญญาสูตร อชิตารสูตร ปริภาตสูตร และ วิธสูตร⁶

3.1.1 สัญญาสูตร หมายถึง สูตรทั้งข้อ สูตรนี้ใช้สำหรับทั้งข้อความต่าง ๆ
ที่ใช้ในไวยากรณ์ เช่น สูตรที่ 63 ว่า " สโย อโย นาทิ สนํ สุมาติ สนํ สุมิสฺสุ⁷ - สโย อโย
นาติ สนํ สุมาติ สนํ สุมิสฺสุ คำเหล่านี้ ชื่อว่า วิกัตติ".

ในวาทะของสัญญาสูตร จะมีคำว่า "นาม-ชโย" กำกับอยู่ด้วยเสมอ
เช่น วาทะประโยคแรกของสูตรที่ 63 ว่า "สยาทโย หุวิสฺสุกา วิกัตติโย นาม โหนฺติ⁸ - คำ
14 คำมีสิ เป็นตน ชื่อว่า วิกัตติ"

ไม่ปรากฏว่ามีสัญญาสูตรในคัทติกกัณฑ์ของคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ทั้ง 3 คัมภีร์

⁶ พุทธบัญญัติเถระ, รูปสัทธิปกรณ์, หน้า 38 สูตร 63.

พระเทพเมธาจารย์ (จัน ฐิตปัญโญ), แบบเรียนวรรณคดีบาลีประเภทคัมภีร์บาลี
ไวยากรณ์, หน้า 57.

ชนกาทิวังสมหาเถระ, ถัจจายนะชั้นพื้นฐาน แปลโดย พระมหาประวิติ ขมฺมรณฺฑิโก
และวิธานนท์ สำน้อย (กรุงเทพมหานคร : สถาบันมหาธีรศึกษาพุทธโฆส, 2531), หน้า 1.

⁷ พุทธบัญญัติเถระ, รูปสัทธิปกรณ์, หน้า 38

⁸ เรื่องเดียวกัน.

3.1.2 อธิการสูตร หมายถึงสูตรปกครอง สูตรนี้ใช้เป็นหัวข้อของสูตรอื่น อธิการสูตรอาจอยู่ในรูปเต็มสูตร เช่น สูตรที่ 60 ว่า "ฉินวจนยุกต์ หิ⁹ - ที่สมควรกับคำของพระชินเจ้า หมายความว่าสูตรต่าง ๆ ที่ใช้ในไวยากรณ์ของสอคคลองกับสูตรนี้

บางครั้งอธิการสูตร อาจอยู่ในรูปไม่เต็มสูตร คือเป็นเพียงคำใดคำหนึ่งแทรกอยู่ในวิสูตร * เช่น สูตรที่ 390 ว่า "สงฺขยาปรุณเ โม¹⁰ - ลง ม ปัจจัยในความหมายของปรุณสังขยา" ในที่นี้ อธิการสูตรแทรกอยู่ในปัจจัยวิสูตร คำว่า สังขยาปรุณเ เป็นอธิการเขียนเป็นสัญลักษณ์ว่า สงฺขยาปรุณเ - อธิการ หมายความว่าคำนี้เป็นหัวข้อนำของสูตรในลำดับต่อไป เช่น สูตรที่ 391 ว่า "จตุเจติ ฎฺฐา (สงฺขยาปรุณเ)¹¹ - ลง ฎ และ ฐ ปัจจัยหลัง จตุ และ ฎ ในความหมายของปรุณสังขยา"

อธิการสูตร แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ

3.1.2.1 สหคติกอธิการ หมายถึง อธิการสูตรที่ไปอย่างสี่หะ สูตรประเภทนี้จะคลุมสูตรขึ้นไปทั้งข้างหน้าและข้างหลัง หรือคลุมสูตรทั้งที่ผ่านมาแล้วและที่จะมีต่อไป

3.1.2.2 มัตทุกคติกอธิการ หมายถึง อธิการสูตรที่ไปอย่างกม สูตรประเภทนี้จะคลุมสูตรขึ้นไปข้างหน้าโดยข้ามสูตรบางสูตร ฤจการระโคคของกม

3.1.2.3 ยถานุสัทธิกอธิการ อธิการสูตรที่คลุมสูตรขึ้นไปข้างหน้าตามลำดับโดยไม่มีการข้ามสูตร

ในคัมภีร์รูปสัททิกอนัทททิกกณท์ มีอธิการสูตรแทรกอยู่ในปัจจัยวิสูตร

7 สูตร ได้แก่

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

* ในกรณีนี้ สูตร 1 สูตรมีสถานภาพ 2 อย่างคือ วิสูตรและอธิการสูตร

¹⁰ พุทธปियเถระ, รูปสัททิกกรณ, หน้า 228.

¹¹ เรื่องเดียวกัน.

- วา - มัชฌิมกถกถกขิการ ในสูตรที่ 346
 อปจุเจ - มัชฌิมกถกขิการ ในสูตรที่ 346
 ภาเว - ยถาบุพเพทิกขิการ ในสูตรที่ 371
 อธิญญเร - ยถาบุพเพทิกขิการ ในสูตรที่ 375
 ททสฺสคฺคิ - ยถาบุพเพทิกขิการ ในสูตรที่ 382
 สงฺขยาปุรเณ - มัชฌิมกถกขิการ ในสูตรที่ 391
 วา - มัชฌิมกถกขิการ ในสูตรที่ 392

ในคัมภีร์กัจจายนะและคัมภีร์นยาสะ มีอริการสูตร 9 สูตร ได้แก่

- วา - ยถาบุพเพทิกขิการ ในสูตรที่ 344
 อปจุเจ - ยถาบุพเพทิกขิการ ในสูตรที่ 344
 ภาเว - ยถาบุพเพทิกขิการ ในสูตรที่ 360
 ททสฺสคฺคิ - ยถาบุพเพทิกขิการ ในสูตรที่ 364
 สงฺขยาปุรเณ - มัชฌิมกถกขิการ ในสูตรที่ 373
 วา - มัชฌิมกถกขิการ ในสูตรที่ 374
 สงฺขยาเณ - มัชฌิมกถกขิการ ในสูตรที่ 389
 คณเน - มัชฌิมกถกขิการ ในสูตรที่ 389
 ทสฺส - มัชฌิมกถกขิการ ในสูตรที่ 389

ข้อสังเกต ระหว่างคัมภีร์รูปสีทิมคัมภีร์กัจจายนะและคัมภีร์นยาสะ มีอริการสูตร
 ท่างกันทั้งในด้านจำนวนและประเภท เพราะในคัมภีร์รูปสีทิมมีการจัดลำดับเนื้อหาของสูตรใหม่
 ด้วการย้ายและตัดสูตรของคัมภีร์กัจจายนะบางสูตรออก ซึ่งจะกล่าวถึงเรื่องนี้อีกครั้งในหัวข้อ
 ที่ 3.2 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.1.3 ปริภาสาสูตร หมายถึงสูตรที่ตั้งอยู่ที่เดี่ยวสามารถกล่าวคลุมไปโดยรอบ
 สูตรนี้ทำหน้าที่วางหลักให้สูตรอื่นเชื่อมกันไปในแนวเดียวกัน เช่น สูตรที่ 347 ว่า "ชาคุ ถึงเคหิ
 ปราปฺจฺจยา"¹² - ลงปัจจัยหลังชาคุและถึงค้ทั้งหลาย" ในที่นี้วางหลักให้แกปัจจัยวิฐิสูตรว่า การลง
 ปัจจัยของลงหลังชาคุและถึงค้เท่านั้น

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 203.

ในคัมภีร์รูปสัทธิตี มีปริภาสาสูตร 2 สูตร ไก่แก่สูตรที่ 347 และสูตรที่ 350 ส่วนในคัมภีร์กัจจายณะและคัมภีร์นยาสะ มีเพียงสูตรเดียวคือสูตรที่ 405 ตรงกับสูตรที่ 350 ในคัมภีร์รูปสัทธิตี

3.1.4 วิธีสูตร หมายถึงสูตรว่าด้วยการสร้างคำด้วยวิธีการต่าง ๆ วิธีสูตรแบ่งเป็น 8 ชนิดคือ

3.1.4.1 โสปวิธิตี สูตรว่าด้วยการลบ ในคัมภีร์รูปสัทธิตีมี 3 สูตร ไก่แก่สูตรที่ 348, 354 และ 381 ในคัมภีร์กัจจายณะและคัมภีร์นยาสะมีคัมภีร์ละ 1 สูตร ไก่แก่สูตรที่ 396 ตรงกับสูตรที่ 348 ในคัมภีร์รูปสัทธิตี

3.1.4.2 อาเทศวิธิตี สูตรว่าด้วยการแปลงคำหรืออักษร ในคัมภีร์รูปสัทธิตี มี 15 สูตร ไก่แก่สูตรที่ 349, 362, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 388, 392, 394, 395, 397, 399 และ 400 ส่วนในคัมภีร์กัจจายณะและคัมภีร์นยาสะมีคัมภีร์ละ 16 สูตร ไก่แก่สูตรที่ 371, 374, 376, 379, 380, 381, 382, 383, 386, 387, 388, 389, 390, 394, 400 และ 402

อาเทศวิธิตีของคัมภีร์กัจจายณะและคัมภีร์นยาสะตรงกับอาเทศวิธิตีสูตรของคัมภีร์รูปสัทธิตี 9 สูตร ไก่แก่สูตรที่ 371, 372, 386, 387, 389, 393, 394, 400 และ 402 ตรงกับสูตรที่ 388, 392, 394, 395, 397, 399, 400, 349 และ 362 ตามลำดับ

3.1.4.3 อากมวิธิตี สูตรว่าด้วยการเพิ่มอักษรในคัมภีร์รูปสัทธิตี มี 1 สูตร ไก่แก่สูตรที่ 398 ในคัมภีร์กัจจายณะและคัมภีร์นยาสะ มี 2 สูตร ไก่แก่สูตรที่ 377 และ 378 สูตรที่ 2 ตรงกับสูตรในคัมภีร์รูปสัทธิตี

3.1.4.4 ทิมวิธิตี สูตรที่ว่าด้วยการที่สระสระ ไม่ปรากฏสูตรนี้ในคัมภีร์ทั้ง 3 คัมภีร์

3.1.4.5 รัสสะวิธิตี สูตรที่ว่าด้วยการรัสสะสระ ไม่ปรากฏสูตรนี้ในคัมภีร์ทั้ง 3 คัมภีร์

3.1.4.6 ปฏิสัยวิธิตี สูตรห้ามวิธีสูตรอื่น ๆ ในคัมภีร์ทั้ง 3 มีปฏิสัยวิธิตีสูตรคัมภีร์ละ 1 สูตร ตรงกัน แต่ลำดับสูตรต่างกัน ในคัมภีร์รูปสัทธิตีเป็นสูตรที่ 360 ส่วนในคัมภีร์กัจจายณะและคัมภีร์นยาสะเป็นสูตรที่ 401

3.1.4.7 ปัจจัยวิธิตู สุตรวักยการลงปัจจัย สุตกรอื่นนอกจากที่กล่าวมาแล้ว จักเป็นปัจจัยวิธิตู สุตกรในคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ทั้ง 3 คัมภีร์มีปัจจัยวิธิตู สุตกรตรงกัน และมีจำนวนเท่ากันคือ 37 สุตกร

3.1.4.8 วิภคิตวิธิตู สุตรวักยการลงวิภคิต ไม่ปรากฏสุตกรนี้ในคัมภีร์ทั้ง 3 คัมภีร์

นอกจากนี้ ยังมีสุตกรอีกชนิดหนึ่งซึ่งเกิดจากการรวมวิธีการของวิธิตู สุตกรหลายวิธีไว้ในสุตกรเดียวกันมีชื่อเรียกว่า "มหาวิภคิต" ในคัมภีร์รูปสัทธิมมหาวิภคิต 3 สุตกร ไคแกสุตกรที่ 355, 401 และ 407 ส่วนในคัมภีร์กัจจายนะและคัมภีร์นยาสะมี 4 สุตกร ไคแกสุตกรที่ 391, 395, 403 และ 404 สุตกรที่ 391, 395 และ 404 ตรงกับสุตกรในคัมภีร์รูปสัทธิตู สุตกรที่ 407, 401 และ 355 ความสำคัญ

3.2 จำนวนสุตกร

คัมภีร์บาลีไวยากรณ์ทั้ง 3 คัมภีร์ มีจำนวนสุตกรของคัทธิต 62 สุตกรเท่ากัน แต่มีเนื้อหาต่างกัน 10 สุตกร ความต่างกันของเนื้อหาเกิดจากการที่คัมภีร์รูปสัทธิตู ย้ายสุตกรของคัทธิตเข้ามาเป็นสุตกรของคัทธิตกัทธิต 10 สุตกร ย้ายสุตกรของคัทธิตกัทธิตไป เป็นสุตกรของคัทธิตอื่น 9 สุตกรและคัทธิตออก 1 สุตกร ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 ย้ายสุตกรเข้า 10 สุตกร

ย้ายสุตกรของนามกัทธิตมาเป็นสุตกรของคัทธิตกัทธิต 8 สุตกร ไคแกสุตกรที่ 354, 375, 376, 377, 378, 379, 380 และ 381*

ย้ายสุตกรของอาชยาคัทธิตมาเป็นสุตกรของคัทธิตกัทธิต 1 สุตกร ไคแกสุตกรที่ 347

ย้ายสุตกรของอุณาตัทธิตมาเป็นสุตกรของนามกัทธิต 1 สุตกร ไคแกสุตกรที่ 403

3.2.2 ย้ายสุตกรออก 9 สุตกร

ย้ายสุตกรของคัทธิตกัทธิตไปเป็นสุตกรของนามกัทธิต 8 สุตกร ไคแกสุตกรที่ 68, 253, 254, 255, 256, 257, 258 และ 259

* ตัวเลขบอกลำดับสุตกรในที่นี้เป็นลำดับสุตกรในคัมภีร์รูปสัทธิตูปกรณ์.

ย้ายสูตรของคัมภีร์กัจจายนะไปเป็นสูตรของสมาสกันท์ 1 สูตรได้แก่

สูตรที่ 339

3.2.3 คัมภีร์สูตรนอก 1 สูตร

คัมภีร์สูตรนอก 1 สูตรได้แก่สูตรที่ 377¹³

3.3 เหตุผลในการย้ายสูตร

จุดบกพร่องสำคัญที่คัมภีร์กัจจายนะและคัมภีร์นยาสะ มีเหมือนกันก็คือ การนำเสนอโดยไม่คำนึงถึงเอกภาพของเนื้อหาและสัมพันธ์ภาพระหว่างสูตรต่าง ๆ คัมภีร์รูปสิทธิแต่งขึ้นเพื่อแก้ไขจุดบกพร่องดังกล่าว ดังนั้นการย้ายสูตรและการคัดสูตรนอก ของคัมภีร์รูปสิทธิ แทนที่จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเนื้อหา กลับทำให้เนื้อหาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สัมพันธ์ภาพระหว่างสูตรก็มีมากขึ้น ต่อไปนี้จะวิเคราะห์สูตรที่ย้ายบางสูตร เพื่อเป็นตัวอย่างประกอบเหตุผลในการย้ายสูตร

สูตรที่ 354 ซึ่งตรงกับสูตรที่ 261 ของคัมภีร์กัจจายนะและคัมภีร์นยาสะ มีใจความว่า "อวจฺเณ เย โสปลฺย 14 - อป อวฺณณะ เเพราะมี ย บัจจย" คัมภีร์กัจจายนะและคัมภีร์นยาสะ จัดสูตรนี้ไว้ในนามกันท์ทั้ง ๆ ที่เนื้อหาของสูตรไม่ได้ต่อเนื่องกับเนื้อหาของสูตรในลำดับต่อกัน กล่าวคือ สูตรต่าง ๆ ที่อยู่หน้าสูตรนี้ ว่าด้วยเรื่อง อภัยยบัจจย และสูตรที่อยู่หลังสูตรนี้ ว่าด้วยอำนาจของ อิบ และ อิฏฐ บัจจย

นอกจากนี้ อุทาหรณ์ทั้งหมดที่คัมภีร์กัจจายนะแสดงไว้ ก็ล้วนเป็นคำศัพท์ เช่น พาทุสจฺ, ปญฺทิจฺ, เวปฺลฺล และ การุญฺญ เป็นต้น

คัมภีร์รูปสิทธิย้ายสูตรที่ 354 นี้ไปเป็นสูตรของคัมภีร์กัจจายนะ เพื่อรองรับ อุทาหรณ์ 2 คำ คือ อาทิจฺ และ เทจฺ อุทาหรณ์ทั้ง 2 คำนี้ไม่มีในคัมภีร์กัจจายนะและคัมภีร์นยาสะ

¹³ กัจจายนมหาเถระ, กัจจายนเวทยากรณ, หน้า 82.

¹⁴ พุทธปฎิยเถระ, รูปสิทธิปกรณ์, หน้า 207.

กัจจายนมหาเถระ, กัจจายนเวทยากรณ, หน้า 48.

วชิรพุทธเถระ, น्याสปกรณ์, หน้า 330.

สูตรที่ 375, 376, 377, 378, 379, 380 และ 381 ตรงกับสูตรใน คัมภีร์กัจจายณะ และคัมภีร์นยาสะ ลำดับที่ 262, 263, 264, 265, 266, 267 และ 268 สูตรทั้งหมดนี้ว่าด้วยเรื่องอำนาจของอียและอิฏฐปัจฉัย ซึ่งเป็นปัจฉัยกัทธิศ แต่คัมภีร์กัจจายณะและคัมภีร์นยาสะ จักไว้ในนามกัณท์ และจักสูตรที่ว่าด้วยอียและอิฏฐปัจฉัยอีกสูตรหนึ่งไว้ในกัทธิศกัณท์¹⁵ คัมภีร์รูปสัทธิตไคยายสูตรทั้ง 7 นี้ไปรวมไว้ในกัทธิศกัณท์ เพื่อให้เนื้อหาของ อีย และ อิฏฐ ปัจฉัย ก่อเนื่องกันตลอด

สูตรที่นำพิจารณาอีกสูตรหนึ่งซึ่งคัมภีร์รูปสัทธิตไคยออก ไค้แก่สูตรที่ 377 มีใจความว่า "อญเต นิคคหิตตุจ¹⁶ - ลง นิคคหิตอาคมที่สุกของสังขยาไค้มาง" ในคัมภีร์กัจจายณะ ท่านแสดงอุทาหรณ์ไว้ 2 คำคือ ปญฺหุสสี-ที่ 15 และจากุหุสสี-ที่ 14 พระพุทธขัณิยเถระคงไม่เห็นด้วย จึงไค้กัสูตรนี้ออกแล้วกล่าวว่า คำที่ลง อี ปัจฉัย เป็นอติถิลกัเท้านั้น¹⁷

พระอัครวังสมหาเถระ ผู้แต่งคัมภีร์สัทธินิปปกรณ แสดงท่าที่ไม่เห็นด้วย จึงยกสูตรนี้ให้เป็นที่มาของครูทั้งหลายว่า "อญเต นิคคหิตนุติ ครู¹⁸ - ครูทั้งหลายกล่าวว่าลง นิคคหิตอาคมที่สุกของสังขยาไค้" จากนั้นท่านไค้ยกข้อความในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นที่มาของอุทาหรณ์ทั้ง 2 คำในคัมภีร์กัจจายณะว่า "จากุหุสสี ปญฺหุสสี ยา จ ปญฺชุตส อญฺจมี, อุโปธถิ อูปวสิสฺส"¹⁹

¹⁵ กัจจายณะมหาเถระ, กัจจายณะเวทยายกรณ, หน้า 80 สูตร 363
วชิรพุทธเถระ, นยาสปกรณ, หน้า 325 สูตร 363.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, (กัจจายณะ) หน้า 62, (นยาสะ) หน้า 330.

¹⁷ พุทธขัณิยเถระ, รูปสัทธินิปปกรณ, หน้า 230 สูตร 396.

¹⁸ อัครวังสมหาเถระ, สัทธินิปปกรณ สุตตมาลา, หน้า 295 สูตร 807.

¹⁹ อ. ค. ก. 20/893/183-184.

พุทธ. วิมาน. 26/129, 211, 223, 235, 252, 264/23, 35, 37, 39, 40,

ตามมติของกัจจายนะ คำว่า จากุหุหสีและปญฺจหสี ประกอบด้วย
สิ ปฐมาวิกทิตี ทำหน้าที่เป็นประธาน จึงต้องแปลว่า "คิตีที่ 14 คิตีที่ 15 และคิตีที่ 8
โคมมีอยู่"²⁰ ข้าพเจ้าจึงเข้าอยู่จำอุโบสถตลอดคิตีนั้น ๆ"

พระอรชกถาจารย์เห็นว่า จากุหุหสีและปญฺจหสี 2 คำนี้เป็นพุทธยาวิภคิตี²¹
ไม่ใช่ลงนิคคหิตอาคม จึงเป็นประธานไม่ได้ ส่วนคำว่า "ยา อฏฺฐมมี" ในประโยคที่ว่า
"ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมมี" เป็นปฐมาวิกทิตี เวลาแปลจึงต้องเพิ่มข้อความว่า "ตฺถจ ปกฺขสฺส
อฏฺฐมมี" เรียงเข้าประโยคได้ว่า "จากุหุหสี ปญฺจหสี ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมมี, ตฺถจ
ปกฺขสฺส อฏฺฐมมี อุโบสถํ อุปวสีสฺส" แปลว่า "ข้าพเจ้าจึงเข้าอยู่จำอุโบสถตลอดคิตีที่ 14 คิตี
ที่ 15 และคิตีที่ 8 แห่งบัณฑที่มีอยู่"

4. โครงสร้างภายในสูตร

ภายในสูตรหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วยโครงสร้างสำคัญ 3 ส่วนคือ สุตตะ
วุกติ และอุทาหรณ์ แต่ในคัมภีร์รูปลิตหิมมี 4 ส่วน โดยเพิ่มข้อความเชื่อมสูตรเข้ามาด้วย

4.1 ข้อความเชื่อมสูตร

ก่อนเข้าสู่สูตรหนึ่ง ๆ คัมภีร์รูปลิตหิมจะนำรูปวิเคราะห์หรือข้อความที่
เกี่ยวข้องกับสูตรที่กำลังจะกล่าวถึงมาวางทอเข้าหาสูตร ทำให้สูตรต่าง ๆ สัมพันธ์กัน
เป็นลูกโซ่ วิธีการเช่นนี้ไม่มีในคัมภีร์กัจจายนะและคัมภีร์นยาสะ

4.2 สุตตะ*

สุตตะ หมายถึงกฎทางไวยากรณ์ คัมภีร์นยาสะไวยากรณ์ทั้ง 3 คัมภีร์
มีสุตตะเหมือน ๆ กัน

²⁰ ชื่อวันทางจันทรคติในที่นี้หมายถึง วัน 14 คำ วัน 15 คำและวัน 8 คำ

²¹ วิมาน. อ., หน้า 84.

* สุตตะในที่นี้หมายถึงกฎโดยตรงซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสูตร และมีความหมาย
แคบกว่าสูตร

4.3 วุक्ति

วุक्ति หมายถึง คำอธิบายสุกตะ คัมภีร์รูปสีหิ และคัมภีร์กัจจายนะ อธิบายสุกตะในลักษณะเหมือนกันคือบอกตรงไปตรงมาว่า บัจจุบันั้น ๆ ลงแทนคำโคหรือลงหลังคำชนิโต แต่ในคัมภีร์นยาสะ อธิบายด้วยวิธีตั้งเป็นคำถาม-คำตอบ มีรูปแบบแน่นอน ทายตัว

4.4 อุทาหรณ์

อุทาหรณ์ หมายถึง ตัวอย่างประกอบ ลักษณะร่วมกันของคัมภีร์รูปสีหิ และคัมภีร์นยาสะคือ การแสดงวิธีการสร้างคำของอุทาหรณ์โดยมีสูตรมารองรับทุกชั้นก่อน คัมภีร์รูปสีหิ คัมภีร์กัจจายนะ และคัมภีร์นยาสะ มีความแตกต่างในเรื่องจำนวนอุทาหรณ์ในอักษรสวน 177:91:16 หรือคิดเป็นร้อยละได้ 67:34:6 ต่อไปนี่คือตัวอย่างรูปแบบการนำเสนอวิธีการสร้างคำศัพท์ในคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ทั้ง 3 คัมภีร์

คัมภีร์รูปสีหิ

ว จุณ สสุ อป จุณ ฐิ วิคฺค เห ฌมฺหิ สมฺป กุ เต วา ฌปฺป จุ เจติ
อิ โท วา ติ ทฺหฺสิ ทฺวิธา เน สหฺพ กฺถ ว กฺถ กฺเต เถน สหฺพ กฺถ
วากฺย-วฺกฺติ โย ภวนฺติ อป จุ เจติ ป ทั ยาว สํสฺมฺมฺคฺค หนฺนา นวฺกฺถ กฺเต.

(351) ฌายน ฌาน วุจฺฉา ติ โท

ว จุณ ก จุจ อิจฺจ เวม มา ติ โท ฌ ฎฺฐิ ย น ติ โท โค กฺถ กฺค ฌ โท ฌายน ฌาน
อิจฺจ เจ เต ป จุจ ยา โหนฺติ วา ท สฺสา ป จุจ ยา มิ จุ เจ ต สฺมิ อ กฺถ เถ
ส หฺพ กฺถ ฌ ก ร าน ุ พ ุ โย ว ุ พ ุ พ ุ โท เส ส ุ พ ุ พ ุ ส ม ุ ส ุ โย ค น ุ พ
ว ุ พ ุ พ ุ อ ภา โว ว วิ เส โส.

ว จุ ฉาย โน ว จุ ฉา โน ว จุ ฉ ส ส ุ พ ุ โท วา เอ วั ก จุ จ ส ส ุ พ ุ โท
ก จุ ฉาย โน ก จุ ฉา โน โม คฺค ล ล ส ส ุ พ ุ โท โม คฺค ล ล ฉาย โน โม คฺค ล ฉา โน
เอ วั อ กฺคิ เว ส ุ ฉาย โน อ กฺคิ เว ส ุ ฉา โน ก ญฺ หาย โน ก ญฺ หา โน ส าก ฎฺ ฉาย โน
ส าก ฎฺ ฉา โน มุ ญฺ ฉาย โน มุ ญฺ ฉา โน กุ ญฺ ฉาย โน กุ ญฺ ฉา โน อิจฺจ าทิ อาก ติ ค ฌ ะ ย ุ.

กตติกา ย อปรุจบุท วิตุคเห²²

คำแปล

เมื่อลง ๗ ปัจจัย ในรูปวิเคราะห์ว่า "ววจฺจส อปรุจ - เหล่ากของ
วิจฉะ" ว่า ศัพท์จากสูตรว่า "วา ๗ปรุจเจ - ลง ๗ ปัจจัยในความหมาย
ว่าเหล่ากอย่าง" ย่อมเป็นไปในที่หังปวงในวิธีการของกตติกา เพราะฉะนั้น
วากย และ วุคคิ ย่อมมีในที่หังปวงด้วย บทว่า "อปรุจเจ" ก็รวมไปจนถึง
สัสสมฺมู ศัพท์.

(351) ลง ฉายน ฉาน ปัจจัย หลัง วจฺจ ศัพท์เป็นต้น.

ลง ฉายน และ ฉาน ปัจจัย หลังมูลศัพท์ที่เกี่ยวกับโคจร เช่น วจฺจ
และ กรุจ เป็นต้น ซึ่งลงท้ายด้วยฉยวิภक्तिบ้าง ในความหมายว่า "เหล่า
กของเขา".

ปัจจัยประกอบด้วย ๗ มีความหมายว่า ก้องวุทธิ ในที่หังปวง วิธีที่เหลือ
เหมือนนัยก่อน ความแตกต่าง คือการไม่มีวุทธิ เพราะมีสังโยคอยู่ท้าย.

วจฺจายโน วจฺจโน หรือลูกของวิจฉะ ห่านองเดียวกัน ลูกของกัจจะ
ชื่อ กรุจายโน กรุจโน, ลูกของโมคคัลลสะ ชื่อ โมคคจฺจายโน โมคคจฺจโน
ห่านองเดียว อตุคิเวสสายโน อตุคิเวสสาโน - ลูกของอตุคิเวสสะ, กุหา
ยโน กุหาโน - ลูกของกัณหาสะ, สากฎายโน สากฎาโน - ลูกของสกญะ,
มุชชายโน มุชชานโน - ลูกของมุชชสะ กุชชายโน กุชชานโน - ลูกของกุชชะ
เป็นต้น กลุ่มคำเหล่านี้มีวิธีสร้างรูปศัพท์เหมือนกัน.

ในรูปวิเคราะห์ว่า กตติกา ย อปรุจ - เหล่ากของกตติกา".

ข้อสังเกต ข้อความเหนือสูตรที่ 351 และข้อความในย่อหน้าสุดท้าย เป็นข้อ
ความเชื่อมสูตร ในสูตรที่ 351 นี้ผู้แต่งไม่ได้แสดงวิธีการสร้างคำ เพราะเคยแสดง
ตัวอย่างไว้แล้วในสูตรที่ 346, 347, 348, 349 และ 350 ดังนั้นท่านจึงกล่าวว่
วิธีที่เหลือเหมือนนัยก่อน.

²² พุทธขัณณปิยเถระ, รูปสัททปิภกรณ, หน้า 205-206.

คัมภีร์กัจจายนะ

345. ฌายนฌาน วุจฉาทิโต.

ทสฺมา วุจฉาทิโต โลกุตตคณฺโฑ ฌายนฌานปฺจฺจยา โหนฺทึ วา
ทสฺสาปฺจฺจมิจฺเจทสฺมี อตุเณ.

วฺจฺจสฺส อปฺจฺจํ วฺจฺจายโน วฺจฺจานโน, วฺจฺจสฺส อปฺจฺจํ วา,
วฺจฺจสฺส อปฺจฺจํ วฺจฺจายนึ วฺจฺจานึ วฺจฺจสฺส อปฺจฺจํ วฺจฺจายนํ วฺจฺจานํ
สภฺจฺจสฺส อปฺจฺจํ สภฺจฺจายโน สภฺจฺจานโน, สภฺจฺจสฺส อปฺจฺจํ วา, สภฺจฺจายนึ
สภฺจฺจานึ, สภฺจฺจายนํ สภฺจฺจานํ.

เอวํ กณฺหาโยโน กณฺหาโน, กณฺหาสฺส อปฺจฺจํ วา, กณฺหายนึ กณฺหานึ,
กณฺหายนํ กณฺหานํ อคฺคิเวสฺสายโน อคฺคิเวสฺสาโน, อคฺคิเวสฺสายนึ อคฺคิเวสฺสานึ,
อคฺคิเวสฺสายนํ อคฺคิเวสฺसानํ, กจฺจายโน กจฺจานโน, กจฺจายนึ กจฺจานึ,
กจฺจายนํ กจฺจานํ, กญฺปายโน กญฺปาโน, กญฺปายนึ กญฺปานึ, กญฺปายนํ
กญฺปานํ, โมคฺคจฺจายโน โมคฺคจฺจานโน, โมคฺคจฺจายนึ โมคฺคจฺจานึ,
โมคฺคจฺจายนํ โมคฺคจฺจานํ, มุญฺจายโน มุญฺจานโน, มุญฺจายนึ มุญฺจานึ,
มุญฺจายนํ มุญฺจานํ, สัมมายนโน สัมมาโน, สัมมายนึ สัมมานึ, สัมมายนํ สัมมานํ,
โสมายโน โสมานโน, โสมายนึ โสมานึ, โสมายนํ โสมานํ, สภฺกมายโน
สภฺกมานโน, สภฺกมายนึ สภฺกมานึ, สภฺกมายนํ สภฺกมานํ น

นารายโน นาราโน, นารายนึ นาราณึ, นารายนํ นารานํ โจรายนโน
โจรายนโน, โจรายนึ โจรานึ, โจรายนํ โจรานํ, อวฺสาลาโยโน อวฺสาลาโน
อวฺสาลาโยนึ อวฺสาลาณึ, อวฺสาลาโยนํ อวฺสาลาณํ. กุญฺจายโน กุญฺจานโน,
กุญฺจายนึ กุญฺจานึ, กุญฺจายนํ กุญฺจานํ. กจฺจายโน กจฺจานโน, กจฺจายนึ กจฺจานึ,
กจฺจายนํ กจฺจานํ²³

คำแปล

345. สง ฌายนและฌาน ปัจจยฺย หลังจฺจจ ศัพท์ เป็นต้น

สง ฌายน และฌาน ปัจจัยหลังหมุ่ศัพท์ที่เกี่ยวกับโคตร มี วุจ ศัพท์ เป็นต้นนั้น บ้างในความหมายว่า "เหล่ากอของเขา"

เหล่ากอของวัจนะ ชื่อ วุจฉายโน วุจฉายโน (ในปุงลึงค์), หรือเหล่ากอของวัจนะ, เหล่ากอของวัจนะ ชื่อ วุจฉายนี วุจฉายนี (ในอิทธิลึงค์), เหล่ากอของวัจนะ ชื่อ วุจฉายนั วุจฉายนั (ในนปสกลึงค์) เหล่ากอของสภฺญะ ชื่อ สภฺญายโน สภฺญายโน, หรือเหล่ากอของสภฺญะ, สภฺญายนั สภฺญายนั - เหล่ากอของสภฺญะ.

ท่านองเดียวกัน กณฺหายน กณฺหายน หรือเหล่ากอของกณฺหะ, กณฺหายนี กณฺหายนี หรือเหล่ากอของกณฺหะ, กณฺหายนั กณฺหายนั หรือ เหล่ากอของกณฺหะ อคฺคิเวสฺสายนโน อคฺคิเวสฺสายนโน หรือเหล่ากอของอคฺคิเวสฺสายะ, อคฺคิเวสฺสายนี อคฺคิเวสฺสายนี หรือเหล่ากอของอคฺคิเวสฺสายะ, อคฺคิเวสฺสายนั อคฺคิเวสฺสายนั หรือเหล่ากอของอคฺคิเวสฺสายะ. กุจฉายโน กุจฉายโน หรือเหล่ากอของกัจจนะ, กุจฉายนี กุจฉายนี หรือเหล่ากอของกัจจนะ, กุจฉายนั กุจฉายนั หรือเหล่ากอของกัจจนะ. กปฺปายโน กปฺปายโน หรือเหล่ากอของกปฺปะ. โมคฺคคฺคฺฉายโน โมคฺคคฺคฺฉายโน หรือเหล่ากอของโมคฺคคฺคฺฉายะ, โมคฺคคฺคฺฉายนี โมคฺคคฺคฺฉายนี หรือเหล่ากอของโมคฺคคฺคฺฉายะ, โมคฺคคฺคฺฉายนั โมคฺคคฺคฺฉายนั หรือเหล่ากอของ โมคฺคคฺคฺฉายะ มุญฺฉายโน มุญฺฉายโน หรือเหล่ากอของมุญฺฉายะ, มุญฺฉายนี มุญฺฉายนี หรือเหล่ากอของมุญฺฉายะ, มุญฺฉายนั มุญฺฉายนั หรือเหล่ากอของมุญฺฉายะ. สัมมายนโน สัมมายนโน หรือ เหล่ากอของสังฺฆะ, สัมมายนี สัมมายนี หรือเหล่ากอของสังฺฆะ, สัมมายนั สัมมายนั หรือเหล่ากอของสังฺฆะ. โฉมายโน โฉมายโน หรือเหล่ากอของจฺฐะ, โฉมายนี โฉมายนี หรือเหล่ากอของจฺฐะ, โฉมายนั โฉมายนั หรือเหล่ากอของจฺฐะ. สภฺกมายโน สภฺกมายโน หรือเหล่ากอของ สภฺกมะ, สภฺกมายนี สภฺกมายนี หรือเหล่ากอของสภฺกมะ, สภฺกมายนั สภฺกมายนั หรือเหล่ากอของสภฺกมะ, นารายโน นารายโน หรือเหล่ากอของนระ, นารายนี นารายนี หรือเหล่ากอของนระ, นารายนั นารายนั หรือเหล่ากอของนระ. โจรายนโน โจรายนโน หรือเหล่ากอของจฺฐะ, โจรายนี โจรายนี หรือเหล่ากอของจฺฐะ, โจรายนั โจรายนั หรือเหล่ากอของจฺฐะ. อวสาฉายโน อวสาฉายโน หรือ เหล่ากอของ อวสาฉายะ, อวสาฉายนี อวสาฉายนี หรือเหล่ากอของ อวสาฉายะ, กุญฺฉายโน กุญฺฉายโน หรือเหล่ากอของกุญฺฉายะ, กุญฺฉายนี กุญฺฉายนี หรือเหล่ากอของกุญฺฉายะ, กุญฺฉายนั กุญฺฉายนั หรือเหล่ากอของกุญฺฉายะ. กุจฉายโน กุจฉายโน หรือเหล่ากอของกัจจนะ, กุจฉายนี กุจฉายนี หรือเหล่ากอของกัจจนะ, กุจฉายนั กุจฉายนั หรือเหล่ากอของกัจจนะ

ข้อสังเกต จำนวนอุทาหรณ์ของคัมภีร์กัจจายณะในสูตรนี้มากกว่าของคัมภีร์รูปสีหิ แต่เมื่อนับจำนวนอุทาหรณ์รวมในคัมภีร์กัจจายณะ คัมภีร์กัจจายณะ มีจำนวนอุทาหรณ์ประมาณ 455 อุทาหรณ์ ในขณะที่คัมภีร์รูปสีหิมีถึง 885 อุทาหรณ์

ในสูตร 2 สูตรแรกคัมภีร์กัจจายณะ แสดงอุทาหรณ์รวมทั้ง 3 สิ่ง

คัมภีร์นยาสะ

345. ฃายนณาน วจณาหิโต

กิมตฺถมิมิํ ทสฺมา วจฺณาหิโต สหฺตคฺคณโฑ ฃายนณานปรุจฺจา โหนฺติ ทสฺส
อปฺรุจฺนฺติ อตุเถ วิภุเปเนาติ ฃาปนฺตฺถํ หฺวิปฺมิมิํ วาคุคฺคณฺณจฺ อปรุจฺคฺคณฺณจฺานฺวทฺทเก.
อตุโถ จ วิคฺคโหน จ สุวิญฺญฺเยยฺว.

วจฺญาโนติ วจฺจสฺส อปรุจฺนฺติ อตุเถ อนฺนฺตรสุทฺตมฺชิกจฺมิณา ฃายนปรุจฺยํ
กถฺวา วุทฺตเนเนน อปรุจฺสทฺหมปฺปโยคํ กถฺวา เคสํ โฉ โลปฺนฺติ ฃโลปํ กถฺวา เนทฺพํ เนทฺวา
สฺยปฺปทฺทาหิมฺหิ กเต รูปํ.

วจฺญาโนติ ทสฺมีเขว อตุเถ ฃานปรุจฺยํ กถฺวา วิภคฺติโลปาหิมฺหิ กเต รูปํ.

อิทฺร วาคุคฺคณฺณลฺลํ, สากฺขายโนติ สกฺขสฺสาปรุจฺนฺติ อตุเถ วิทฺทวิทฺนสฺมี วุทฺธิมฺหิ
จ กเต รูปํ.

อิทฺร วาคุคฺคณฺณจฺ กณฺหาโยนฺติ กณฺหสฺสาปรุจฺนฺติ อตุเถ วุทฺทวิชานสฺมี กเต รูปํ.
กณฺหาโนติ ทสฺมีเขว ฃานปรุจฺยาหิมฺหิ กเต รูปํ. อิทรานิ สุวิญฺญฺเยยฺวาเนว.²⁴

คำแปล

345. อง ฃายน และ ฃาน บัจจยฺ หลัง วจฺจ ศัหฺ เป็นคณ

ท่านกล่าวสูตรนี้ไว้เพื่ออะไร? ท่านกล่าวไว้เพื่อให้ทราบว่า อง ฃายนและฃาน บัจจยฺหลังศัหฺมี วจฺจศัหฺเป็นคณนั้น ในความหมายว่า เหล่ากของเขาย่าง.

สูตรนี้มี 2 บท ว่าศัหฺและอปฺรุจฺคัหฺตีคมาคัวย. เนื้อความและรูปวิเคราะห์
เข้าใจได้ง่าย.

ข้ออุทาหรณ์ว่า วจุฉายน อาศัยสูตรที่ต่อเนื่องกันลง ฉายนปัจฉิมตามสูตรนี้ ในความหมายว่า เหล่ากของวจฉนะ ทักขอปจฺจ ศัพท์ออกโดยนัยที่กล่าวแล้วลง ๗ ตามสูตรว่า "เทธั โฉ โฉป - ฉ ๗ ปัจฉิมเหอนัน" นำคำที่จะทิ้งนำไป เมื่อลง สิ วิภคฺติ เป็นต้นแล้วสำเร็จรูป

ข้ออุทาหรณ์ว่า วจุฉาโน ลง ฉาน ปัจฉิม ในความหมายนั้นเช่นกัน เมื่อลงวิภคฺติ เป็นต้น แล้วสำเร็จรูป.

อีกอุทาหรณ์หนึ่งเป็นผลของวาทศัพท์คือ อุทาหรณ์ว่า ฉากฎายโน เมื่อแสดงวิธีทำตามที่กล่าวแล้วในความหมายว่า เหล่ากของสกฎะและทำการวุทธิแล้วฆ่าสำเร็จรูป.

อีกอุทาหรณ์หนึ่งเป็นผลของวาทศัพท์ คือ อุทาหรณ์ว่า กณฺหาโยโน เมื่อแสดงวิธีทำตามที่กล่าวแล้วในความหมายว่า เหล่ากของกณฺหะ จึงสำเร็จรูป. ข้ออุทาหรณ์ว่า กณฺหาโน เมื่อลง ฉาน ปัจฉิมเป็นต้นในความหมายนั้นนั่นเองแล้วสำเร็จรูป. อุทาหรณ์ที่เหลือเข้าใจได้ง่าย.

ข้อสังเกต ข้อความที่มีไ้่มากในคัมภีร์นยาสะ โดยเฉพาะศัพท์กัณฑ์คือ คำถามและคำตอบในรูป กิมกฺตมิท - ฉฺยาปนตฺถํ นอกจากนี้ยังมีคำบอกจำนวนพยางค์ประจำสูตร เช่น ถ้า 2 บทชื่อว่า ทวิพมิตํ 3 บทชื่อว่า ตริพมิตํ และ 4 บทชื่อว่า จตุปปมิตํ เป็นต้น คำถาม-ตอบ และคำบอกพยางค์ในสูตรทุกสูตร

ข้อความที่ไ้มากรองลงมาคือ อทฺโถ จ วิคฺโค โห จ สุวฺญฺญฺเย โย ว และอิตรานิ สุวฺญฺญฺยาเนว.

5. จุดเน้นข้อดีและข้อเสียในการนำเสนอ

เนื้อหาของหัวข้อที่ 5 นี้ได้จากการพิจารณารูปแบบการนำเสนอวิธีการสร้างคำศัพท์ในหัวข้อต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว แต่ส่วนใหญ่จะเน้นที่โครงสร้างภายในสูตร ดังนั้นหัวข้อนี้จึงทำหน้าที่เสมือนคอนสตรัคทีฟที่การเปรียบเทียบโดยตรง

5.1 คัมภีร์รูปสัทธา

คัมภีร์รูปสัทธา เน้นที่สัมพันธ์ภาพระหว่างสูตร และเอกภาพของเนื้อหา จะเห็นได้จากการใช้ข้อความเชื่อมสูตร และการย้ายสูตรที่มีเนื้อหาต่อเนื่องกันมารวมไว้ในกัณฑ์เดียวกัน นอกจากนี้ยังได้แสดงขั้นตอนการสร้างคำโดยเลือกเฉพาะคำที่เข้าใจยากและคำที่ใช้เป็นตัวอย่างของคำอื่นได้

5.1.1 ข้อดีในการนำเสนอ

5.1.1.1 การเน้นที่สัมพันธ์ภาพระหว่างสูตรและเอกภาพของเนื้อหาช่วยให้ผู้อ่านติดตามสาระเรื่องศัพท์ที่คล้ายคลึงกันและสมบูรณ์

5.1.1.2 การแสดงขั้นตอนการสร้างคำช่วยให้ทราบความเป็นมาของคำศัพท์ที่คล้ายคลึงกัน

5.1.1.3 การกำหนดชื่อศัพท์ที่ช่วยให้ทราบความถี่รวมยอกในศัพท์หนึ่ง ๆ สะดวกต่อการจดจำและการทำความเข้าใจ

5.1.1.4 การแสดงขั้นตอนการสร้างคำเฉพาะคำที่จำเป็นทำให้สูตรหนึ่ง ๆ มีเนื้อที่บรรจุอุทธานर्थได้มาก

5.1.2 ข้อเสียในการนำเสนอ

5.1.2.1 การอธิบายสูตรและวิธีการสลักรูปกับอุทธานर्थทำให้โครงสร้างภายในสูตรยาวขึ้น อาจไม่สะดวกแก่ผู้ต้องการความรวดเร็วในการค้นหาทำอุทธานर्थ

5.1.2.2 ใ้คำพุ่มเพียบ เช่นในวาทะของสูตรที่ 352 ว่า
กฤติกา วินตา โรหิณี อิจฺเจวมาทีหิ อิตฺถิยํ วตฺตมาเนหิ
สิงฺเคหิ เณฺยฺยปจฺจโย โหนฺติ วา ...²⁵

ลง เณฺยฺย ปจฺจยฺย หลังสิงฺคฺที่ เป็นไป ในอิตฺถิ มี กฤติกา
วินตา และโรหิณี เป็นต้น บ้าง ...

คำว่า อิตฺถิยํ วตฺตมาเนหิ สิงฺเคหิ สามารถแทนด้วยคำว่า
อิตฺถิสิงฺคฺโต ซึ่งสั้นกะทัดรัดและมีความหมายเท่ากัน

5.1.2.3 ใ้คำหรือข้อความคลุมเครือ เช่นข้อความ
ในสูตรที่ 350 ว่า

อปจฺเจติ ปทํ ยาว สํญฺญกฺคณฺหาปฺวตฺตเต.²⁶

²⁵ พุทธปปิยเถระ, รูปศัพท์ปกรณ์, หน้า 206

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 205.

บทว่า "อปฺจุเจ - ในความหมายว่า เหล่ากอ" ศัพท์ไป
จนถึง สํสฺญฺร ศัพท์

สํสฺญฺร ศัพท์ อยู่ในสูตรที่ 358 หากไม่ศึกษาให้ละเอียด
อาจเข้าใจว่าต้องใช้ อปฺจุเจ ในสูตรต่าง ๆ ไปจนถึงสูตรที่ 358 ความจริงในที่นี้ผู้แต่ง
ต้องการบอกว่า ในปัจฉิมสูตรที่ 351 ถึง 358 ต้องนำศัพท์ที่จะลงปัจจัยแทนมาใส่ในสูตร
โดยประกอบด้วยสัตตคมีวิภคฺติ เนื่องจากสูตรดังกล่าวไม่ไ้ระบุศัพท์ที่จะลงปัจจัยแทน บอกแต่
ศัพท์ที่จะลงปัจจัยต่อท้าย เช่น สูตรที่ 351 ว่า

ณายนณาน วฺจฺฉาทีโศ²⁷

ลง ณายน และ ณาน ปัจจัย หลัง วฺจฺฉ เป็นต้น
ในสูตรนี้ลงปัจจัยแทน อปฺจุเจ ศัพท์ จึงนำศัพท์นี้มาใส่ในสูตร
โดยประกอบด้วยสัตตคมีวิภคฺติ ดังนี้

ณายนณาน วฺจฺฉาทีโศ อปฺจุเจ

ลง ณายน และ ณาน ปัจจัย ในความหมายว่า เหล่ากอ
และสูตรที่ 358 ว่า

เขน วา สํสฺญฺรํ ทรฺทึ จรฺทึ วหฺทึ ติโก²⁸

ตสมฺคฺวยสิํจฺโคกฺกํ ชํมคฺวยสิํจฺโคกฺกํ ไปคฺวยสิํจฺโคกฺกํ

นำไปคฺวยสิํจฺโคกฺกํ ลง ฌิก ปัจจัย (หลังสิ่งนั้น)

ในสูตรนี้ลงปัจจัยแทนศัพท์ต่าง ๆ มี สํสฺญฺร และทรฺทึ เป็นต้น
จึงนำศัพท์เหล่านี้มาใส่ในสูตรโดยประกอบด้วยสัตตคมีวิภคฺติ แต่เนื่องจากมีศัพท์หลายศัพท์จึง
แทนคฺวย อาหิ ศัพท์ ดังนี้

เขน วา สํสฺญฺรํ ทรฺทึ จรฺทึ วหฺทึ ติโก สํสฺญฺราหิ

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 206.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 209.

บสมท้วยสิ่งใดก็ ข้ามท้วยสิ่งใดก็ ไปท้วยสิ่งใดก็
 นำไปท้วยสิ่งใดก็ ลง ฌิก ปัจจัย (หลังสิ่งนั้น) ในความหมายว่า บสม เป็นต้น
 นอกจากนี้คำที่ใช้เรียก ฌ อนุพันชปัจจัย มี ๗ ฉายน และ
 ฉาน เป็นต้น ยังไม่ชัดเจนพอ เช่นในข้อความเชื่อมสูตรในสูตรที่ 350 ว่า
 วจฺจสฺส อปฺจฺจนฺติ วิคฺคเห ฌฺมิ สมฺปฺคฺเต...²⁹
 เมื่อถึง ฌ ปัจจัย ในรูปวิเคราะห์ว่า "เหล่ากอของวฺจฺจ..."
 ฌ ปัจจัย ในที่นี้หมายถึง ฉายน และ ฉาน ปัจจัย เพราะ
 วจฺจสฺส อปฺจฺจํ เป็นรูปวิเคราะห์ของ วจฺจายโน และวจฺจโน ซึ่งลง ฉายน และ ฉาน ปัจจัย
 ในข้อความเชื่อมสูตรในสูตรที่ 352 ว่า
 ทกฺขสฺสาปฺจฺจนฺติ วิคฺคเห ฌฺมิ สมฺปฺคฺเต...³⁰
 เมื่อถึง ฌ ปัจจัยในรูปวิเคราะห์ว่าเหล่ากอของทกฺข...
 ฌ ปัจจัย ในที่นี้หมายถึง ฌิ ปัจจัย เพราะ ทกฺขสฺสาปฺจฺจํ
 เป็นรูปวิเคราะห์ของ ทกฺขิ ซึ่งลง ฌิ ปัจจัย
 ในสูตรที่ 354 และวฺคฺติ ว่า
 อ วฺคฺโน เย โลปฺนฺจ
 อ วฺคฺโต ททฺธิทฺฏฺเท ยปฺปฺจฺเย ปเร โลปฺมาปฺชฺชเต...³¹
 ฌ อ วัณณะ เพราะมี ย ปัจจัยท้วย
 ฌ อ วัณณะ เพราะมี ย ปัจจัย คทฺธิทฺฏฺอยู่หลัง
 หากพิจารณาเฉพาะสูตรและวฺคฺติเหล่านี้ อาจเข้าใจว่า ปัจจัย
 ทัวเดิมจริง ๆ เป็น ย ปัจจัย ทั้ง ๆ ที่เป็น ย ของ ฌฺย ปัจจัย ในสูตรที่ 353 เมื่อ ฌ
 ก็เหลือแต่ ย

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 205.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 206.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 207.

5.1.2.4 ใช้สำนวนไม่แน่นอนซึ่งอาจทำให้เข้าใจผิดได้ เช่น ตามปกติมักจะวางคำอธิบายไว้หลังอุทธรณ์ แต่บางครั้งไว้กลาง เช่น ในอุทธรณ์ของสูตรที่ 371 ว่า

ราชินี ภาโว รชชํ กุจจาหิณา รสสุคฺคํ สรูปสฺส ภาโว
 สารูปปํ.³²

ความเป็นแห่งพระราชา ชื่อ รชชํ มีการรัสสะสระด้วยสูตรว่า กุจจา เป็นต้น ความมีรูปเสมอกัน ชื่อว่า สารูปปํ.

5.2 คัมภีร์กัจจายนะ

คัมภีร์กัจจายนะ เน้นที่การแยกส่วนให้เห็นชัดเจนระหว่างสุตตะ วจุติ และอุทธรณ์ โดยไม่ค่อยคำนึงถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างสูตร และความต่อเนื่องของเนื้อหา

5.2.1 ข้อดีในการนำเสนอ

5.2.1.1 สะดวกแก่การค้นหาคำอุทธรณ์ เพราะได้แยกไว้ต่างหากจากสุตตะ และวจุติ

5.2.1.2 การอธิบายสุตตะด้วยข้อความสั้น ๆ ทำให้มีเนื้อที่บรรจุอุทธรณ์ได้มาก

5.2.2 ข้อเสียในการนำเสนอ

5.2.2.1 การอธิบายสุตตะแต่โดยย่อและการไม่แสดงขั้นตอนการสร้างคำเป็นเรื่องยากแก่ผู้เริ่มศึกษา

5.2.2.2 การขาดความต่อเนื่องของเนื้อหาทำให้ผู้ศึกษาสับสน เมื่อพบว่าเนื้อหาเดียวกันแต่ปรากฏในหลายที่

5.3 คัมภีร์นยาสะ

คัมภีร์นยาสะ เน้นที่การแสดงวิธีการสร้างคำ โดยเริ่มตั้งแต่คำเดิมก่อนจะมาเป็นคำศัพท์ิต จนผ่านขั้นตอนการสร้างคำด้วยสูตรอ้างอิงแล้วจบลงที่การแจกวิภัติ มักจะใช้สำนวนเกี่ยวในการอธิบายสูตรทุกสูตร

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 221.

5.3.1 ข้อดีในการนำเสนอ

5.3.1.1 ผู้ศึกษาสามารถทราบขั้นตอนการสร้างคำใน

สูตรทุกสูตร

5.3.1.2 ผู้ศึกษาเข้าใจคำอธิบายได้ง่ายไม่ต้องเสียเวลา
ทำความเข้าใจส่วนไหน เพราะไรส่วนไหนเกี่ยวในสูตร

5.3.2 ข้อเสียในการนำเสนอ

5.3.2.1 คัมภีร์นยาสะมุ่งแก้ปัญหาที่เกิดจากการเรียนคัมภีร์
กัจจายณะแล้วไม่ทราบขั้นตอนการสร้างคำ จึงเน้นที่วิธีการสร้างคำมากเกินไป ไม่สนใจการ
จัดระบบเนื้อหา ทำให้ผู้ศึกษาสับสนในเนื้อหาได้เช่นเดียวกับคัมภีร์กัจจายณะ

5.3.2.2 การอธิบายด้วยส่วนเดียวตลอดอาจทำให้
ผู้ศึกษาเบื่อหน่ายและจะหมดความหมายในสูตรค่อยๆ ไป

5.3.2.3 การแสดงวิธีการสร้างคำในทุกสูตรทำให้มีเนื้อที่
บรรจุเนื้อหาที่น้อยลง.

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย